

Nilen – Ægyptens gave

Skolemateriale til Moesgård Museums udstilling om
Øvre Ægypten i det 20. århundrede
4.-6. klasse

Tekst: etnograf Peter Bjerregaard

Øvre Ægypten

Siden oldtiden har man delt Ægypten op i to områder: Nedre Ægypten og Øvre Ægypten. Nedre Ægypten er deltaområdet nord for hovedstaden Kairo, hvor Nilen løber ud i Middelhavet. Øvre Ægypten er området omkring Nilen fra Kairo op ad flodens løb til Aswan.

Mange af de berømte grave og templer fra oldtidens Ægypten ligger i Øvre Ægypten. Derfor er turisme i dag det vigtigste erhverv i store byer som Luxor og Aswan. Men ude på landet er man afhængig af landbruget, og landbruget er afhængig af Nilens vand.

Befolkning

Der bor ca. 22 mio. mennesker i Øvre Ægypten. Det er en tredjedel af hele Ægyptens befolkning. Knap 90% er muslimer, mens ca. 10% er kristne. De fleste kristne tilhører den koptiske kirke, som er en af de ældste kristne kirker i verden.

En stor del af befolkningen bor i storfamilier. Disse familier er knyttet sammen gennem faderens slægt. Når et ungt par bliver gift, flytter de ofte ind hos mandens familie. Før i tiden fik de et værelse i familiens hus, men i dag får de en lejlighed i forbindelse med huset. Når et barn skal døbes, er det vigtigt at vise, hvilken slægt det tilhører. Derfor kan det typisk få et navn som »Muhammed søn af Ibrahim søn af Abdullah søn af Abderrahman«.

Nogle steder har storfamilierne udviklet sig til stammer. Stammerne er store slægtsgrupper, der regner sig for efterkommere af de arabere, der invaderede Ægypten og indførte islam i landet i 600-tallet. Andre regner sig for efterkommere af de beduiner, der oprindeligt boede i området. De fineste stammer er dem, der er efterkommere af et medlem af profeten Muhammads familie. Medlemmerne af en stamme holder sammen, hvis et medlem skulle komme i konflikt med en person fra en anden stamme. Desuden har stammerne stor betydning for hvem, der bliver valgt til de lokale råd. De fleste stemmer på kandidater fra deres egen stamme.

Som ved navngivningen er det vigtigt at kunne sige, hvem man er efterkommer af. Derfor har mange familier et stamtræ hængende i deres hjem, så de kan bevise, hvor de kommer fra.

*Kvinde med friskbagt brød.
Brødene bages i en lerovn i
husets gård.*

Børn i en børnehave oprettet af byens råd.

Hverdag

Familien har delt hverdagens opgaver imellem sig. Det meste af kvindens arbejde foregår inden for hjemmets vægge. Kvinderne tager sig af den daglige husholdning og passer børnene. Dette foregår i gården inde bag ved husets første værelser, hvor man finder kogeredskaberne. Desuden skal kvinderne opdrage døtrene, så de kan overtage pligterne i deres svigerfamilies hjem, når de engang bliver gift.

Mændene skal forsørge familien. Det betyder, at det meste af deres dag foregår uden for hjemmet. De arbejder i marken, på markedet eller på kontor. Desuden deltager mændene i møder i mændenes mødehus. Her holder man politiske møder og mødes i forbindelse med religiøse højtider.

Børnene går i skole. Det er gratis at gå i skole i Ægypten, men man skal selv betale alle materialer og skoleuniform. De fleste går i skole i 6-9 år, men nogle går tidligt ud af skolen for at hjælpe til i hjemmet eller for at tjene penge til familien.

Efter morgenmaden er familien altså spredt. Men om eftermiddagen er familien samlet, og det er uhøfligt at komme på besøg. Om aftenen spredes familien igen. Mændene mødes med byens andre mænd i forsamlingshuset eller kaffehuset. De ældre kvinder går på familiebesøg, mens de yngre kvinder bliver hjemme hos børnene, hvor de holder øje med, at børnene laver deres lektier. De sørger også for familiens ældste og gæster.

Landbrug

Omkring 70-80% af Øvre Ægyptens befolkning bor på landet og er afhængige af landbrug.

På et kort kan man se, at det kun er et smalt bælte omkring Nilen, der er frugtbart. Bæltet strækker sig mellem 2 og 10 km på hver side af den store flod. Derefter er der ørken.

Temperaturerne i området går fra 6°C om vinteren i Asyut til 42°C i Luxor om sommeren.

Der kommer sjældent regn. Når regnen endelig kommer, sker det ofte i form af voldsomme regnskyl, der kan skylle jord og afgrøder væk. Derfor er vandet fra Nilen det eneste vand, man kan bruge, hvis man vil dyrke jorden året rundt. Igennem mange år har man forstået at udnytte Nilens vand, så landbrugsjorden omkring Nilen i dag er blandt de mest frugtbare i verden. De vigtigste afgrøder er sukkerrør og hvede.

En bonde bærer sukkerrør hjem fra marken.

Kunstvanding

Befolkningen i Øvre Ægypten har i flere tusinde år anvendt Nilens vand til kunstvanding af deres marker. Tidligere udnyttede man de årlige oversvømmelser. Hvert år mellem juni og september slår sommerregnen ned i de etiopiske bjerge. Herfra bringer Nilen regnvandet med sig ind i Ægypten, hvilket før i tiden fik floden til at løbe over sine bredder. Vandet fra oversvømmelserne blev inddæmmet i bassiner, så det kunne anvendes efter regntiden.

I dag styres Nilens løb i Ægypten af den store Aswandæmning i syd. Aswandæmningen dæmmer Nilens vand op, kort efter floden er kommet ind i Ægypten. Vandet opsamles i den store Nassersø, som er 500 km lang. Når vandstanden i floden er høj efter sommerregnen, lader man kun en lille del af vandet løbe igennem dæmningen. Sådan sikrer man sig mod, at floden går over sine bredder. Når vandstanden i Nilen er lav, lukker man noget af vandet i Nassersøen ud i floden, så man undgår tørke.

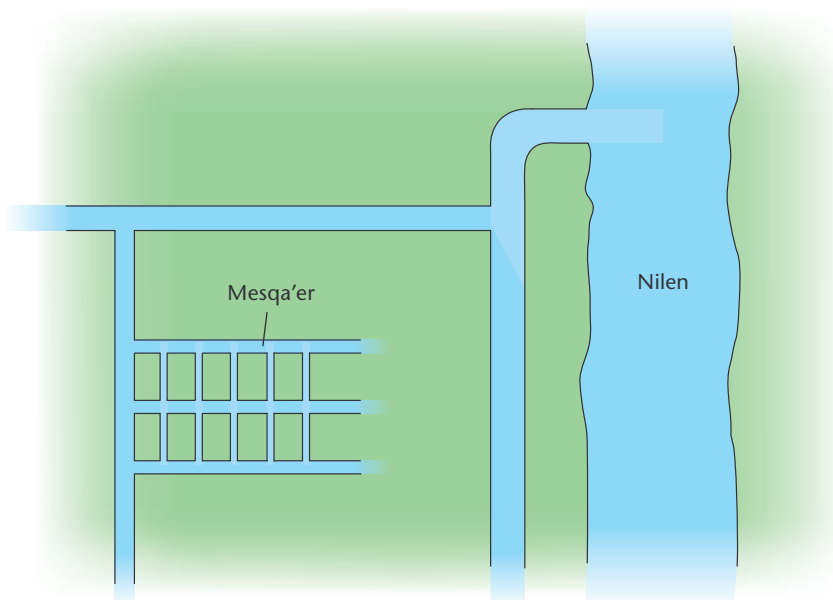
For at kunne kontrollere Nilens løb på denne måde, måtte man lave et kæmpe bygningsværk. Aswandæmningen er 3.830 m lang og 111 meter høj. Nassersøen rummer 160 mia. m³ vand, hvilket er ligeså meget, som strømmer gennem Nilen på tre år.

Nilen set fra den nye Aswandæmning.

Vandet skal løftes

Kunstvandingen i Ægypten er opbygget som et net af kanaler. Fra Nilen leder man kanaler ud, der forgrener sig til mindre og mindre kanaler. De mindste kanaler er dem, der løber ud til de enkelte marker. Sådan en kanal kaldes en *mesqa*.

Skitse af det ægyptiske kunstvandingssystem. Fra Nilen løber vandet i stadig mindre kanaler, indtil det når ud til de enkelte marker.

Mesqa'en løber i et lavere niveau end selve marken. Derfor er det nødvendigt at løfte vandet fra mesqa'en op til marken. I dag anvender man ofte dieselpumper eller jernhjul til at løfte vandet; men man kan stadig finde nogle af de teknikker, man har brugt til at løfte vandet gennem årtusinder.

Det persiske vandhjul

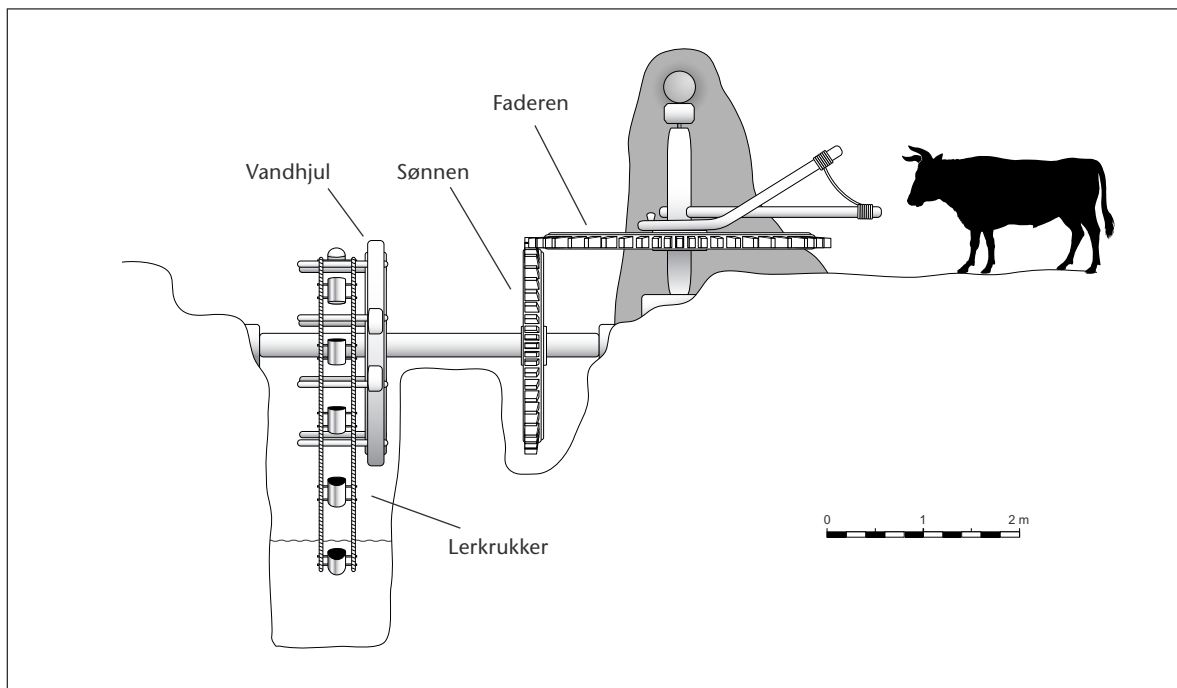
Det persiske vandhjul, *saqiya*, kom til Ægypten for cirka 2000 år siden. En saqiya trækkes af trækdyr som okser eller æsler. Det er ofte børnenes opgave at drive trækdyrene.

På næste side kan man på tegningen se, hvordan en saqiya fungerer. Trækdyret trækker et stort vandret tandhjul. Det store tandhjul er forbundet med et mindre lodret tandhjul. Det store tandhjul kaldes *faderen*, mens det lille kaldes *sønnen*. Når trækdyret trækker *faderen*, skubbes *sønnen* også i gang.

Sønnen sidder på den samme aksel som et stort vandhjul. Når *sønnen* bliver trukket rundt, bliver vandhjulet trukket med. På

En bonde driver sin okse ved en saqiya.

vandhjulet er der bundet et tovværk med lerkrukker. Når vandhjulet drives rundt, sænkes krukkerne ned i brønden, hvor de fyldes med vand, og løftes videre op til jordoverfladen, hvor de hælder vandet ud i et trug. Fra truget løber vandet ud i små grøfter, der går ud til de enkelte marker.

Skitse af en saqiya. Det vandrette tandhjul til højre er faderen, mens det lodrette tandhjul i midten er sønnen. Læg mærke til, at det meste af sønnen og selve vandhjulet ligger under jorden.

En saqiya kan løfte vand 3-7 m og er derfor velegnet, når man skal løfte vandet højt. Dette var nødvendigt før i tiden, når vandet stod lavt i brøndene i den tørre tid inden sommerregnen. I dag sikrer Aswan-dæmningen, at der er vand i kanalerne året rundt. Vandet i kanalerne står næsten aldrig dybere end én meter. Derfor er saqiya'en blevet overflødig, og der er ikke mange af dem tilbage i Øvre Ægypten i dag.

Arkimedesskruen

Arkimedesskruen, *tombur*, blev opfundet af grækeren Arkimedes i det 3. århundrede f.Kr. Arkimedesskruen består af et rør med en skrue indeni. Når man drejer skruen rundt, flytter skruen vandet op gennem røret.

Skruen bliver trukket rundt i et håndtag, hvilket er hårdt arbejde. Arkimedesskruen er meget effektiv, så man kan hurtigt flytte meget vand. Til gengæld kan den ikke løfte vandet særlig højt, så den kan kun bruges, når der er kort afstand mellem kanalerne og markerne.

En arkimedesskrue i brug.

Arkimedesskrue. Skruen eller sneglen er opbygget af en mængde korte træstave.

Brøndvippe

En tredje måde at løfte vand på er ved hjælp af en brøndvippe, *shaduf*. En shaduf består af en lang stang, der er lejret i et ophæng på midten – nærmest som man kender det fra en vippe. I den ene ende af stangen er der fastgjort en tung genstand, for eksempel en stor sten. I den anden ende af stangen er der bundet et reb med en beholder for enden.

Når man trækker i rebet, sænker man beholderen ned i vandet og løfter samtidig stenen i den anden ende. Når man giver slip på rebet igen, falder stenen ned og løfter dermed beholderen op – fyldt med vand.

Shaduf'en kan ikke løfte særlig meget vand ad gangen. Derfor bruges den kun, når man skal vande små områder, der ligger tæt på selve kanalen.

En shaduf ved en vandingskanal.

Fordele og ulemper ved kunstvanding

I dag er landbruget i Øvre Ægypten afhængig af det store kunstvandingssystem. Dels sikrer kunstvandingen, at man kan dyrke 2-3 afgrøder om året, dels sikrer den mod oversvømmelse og tørke.

Men i dag kan man se, at kunstvandingen kan komme til at give problemer i Ægypten.

Før i tiden fik markerne tilført et næringsrigt slam, når Nilen løb over sine bredder og ud på markerne. Dette slam kom fra de etiopiske bjerge, som Nilen løber igennem, inden den kommer til Ægypten.

Efter Aswandæmningen er blevet bygget, bliver vandet bremset i Nassersøen. Derfor lægger slammet sig på bunden af søen. Det betyder, at næringen fra slammet ikke kommer ud på markerne, så markerne bliver udpint. For at give markerne ny næring bliver bønderne nødt til at bruge kunstgødning, som forurener Nilen, når det bliver ledt ud i floden igen.

Manglen på slam får også betydning helt oppe i Nilens udmunding i Middelhavet. Tidligere blev en stor mængde slam aflejret ved Nilens udmunding, så landet lige så stille bevægede sig ud i Middelhavet. Når der ikke længere aflejres den samme mængde slam, begynder bevægelsen at gå den anden vej – Middelhavet er begyndt at æde sig ind i Ægypten.